

К.М. ДАНИЛЮК¹, Л.М. БОРСУКЕВИЧ²

¹ Державний природознавчий музей НАН України
вул. Театральна, 18, м. Львів, 79008, Україна
museum@museum.lviv.net

² Ботанічний сад Львівського національного університету
імені Івана Франка
вул. Черемшини, 44, м. Львів, 79014, Україна
botsad@franko.lviv.ua

НОВИЙ ЛОКАЛІТЕТ *PEDICULARIS SCEPTRUM-CAROLINUM* L. (*OROBANCHACEAE*) НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

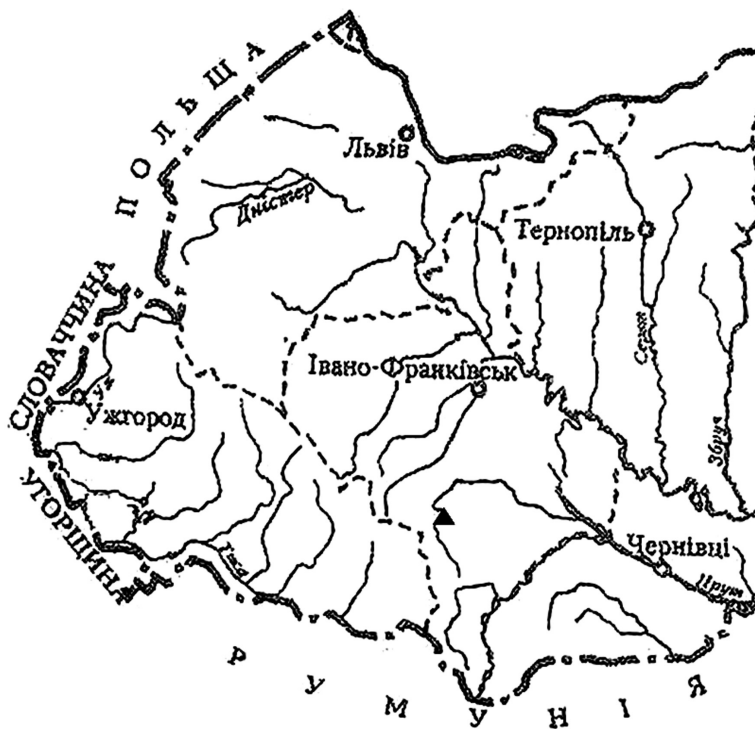
Ключові слова: *Pedicularis sceptrum-carolinum*, Івано-Франківська обл., новий локалітет

Pedicularis sceptrum-carolinum L. — пізньогляціальний реліктовий вид, ареал якого охоплює тундрову, лісову та північ степової зони на більшій частині території Євразії. Виявлений у Скандинавії, Центральній і Східній Європі, Західному та Східному Сибіру, на Далекому Сході, в Монголії, Японії та Китаї [1, 3, 6].

В Україні *P. sceptrum-carolinum* сягає південної межі поширення, тому трапляється лише в деяких північних і західних областях. Вид занесений до «Червоної книги України» [1] з природоохоронним статусом «вразливий». Аналіз сучасного поширення виду в Україні свідчить про істотне скорочення його локалітетів упродовж останнього століття. За попередніми підрахунками, внаслідок дії антропогенних чинників, основним з яких є докорінна трансформація біотопів, втрачено понад 70 % місцезнаходжень *P. sceptrum-carolinum* [3]. Слід зазначити, що він охороняється і в сусідніх країнах — Словаччині, Польщі, Білорусі та інших, де значна частина місцезростань виду також втрачена і підтверджена лише гербарними зразками, датованими початком ХХ ст. [5, 6, 8].

На території України загалом виявлено 75 місцезнаходжень (за літературними [3, 4] та гербарними (*CHER*, *KRA*, *KRAM*, *KW*, *LW*, *LWS*, *LWKS*, *W*) даними): Волинська обл. — підтверджено гербарними зборами 11 оселищ, у 8-ми з них стан популяцій на сьогодні невідомий; Львівська обл. — 25 оселищ, у 14-ти стан популяцій невідомий; Рівненська обл. — 4 оселища, у двох із них стан популяцій невідомий; Сумська обл. — 1 оселище. У низці областей у всіх оселищах стан популяцій також невідомий: Чернігівська обл. (9 оселищ), Київська обл. (4), Вінницька обл. (2), Житомирська обл. (5), Івано-Франківська обл. (1), Полтавська обл. (1), Тернопільська обл. (5), Харківська обл. (1), Хмельницька обл. (1), Чернівецька обл. (5).

© К.М. ДАНИЛЮК, Л.М. БОРСУКЕВИЧ, 2011

Нове місцезнаходження *Pedicularis sceptrum-carolinum* L.
New locality of *Pedicularis sceptrum-carolinum* L.

Більшість оселищ зафіксовано в рівнинних регіонах Заходу України. Лише три локалітети виявлено у Прикарпатті: Самбірський р-н, Львівська обл.; Коломийський р-н, Івано-Франківська обл.; Кіцманський р-н, Чернівецька обл. Ці оселища донині вважалися найпівденнішими на території України; всі, ймовірно, втрачені (останні збори датовані початком і серединою минулого століття).

Під час польових досліджень, які проводились улітку 2010 р. в межах проекту «Інвентаризація трав'яної рослинності Українських Карпат» (ВВІ МАТРА 2007/04), ми виявили новий локалітет *P. sceptrum-carolinum* (східні околиці с. Чорні Ослави, Надвірнянський р-н, Івано-Франківська обл.) (див. рисунок). За флористичним районуванням Українських Карпат [2] ця територія розташована на межі Прикарпаття та Горган. Вид знайдено на перезволоженій лучній ділянці, розміщеній у заплаві струмка, який впадає в р. Ославу (басейн Пруту), в угрупованні, що належить до асоціації *Molinietum caeruleae* W. Koch 1926, союзу *Molinion caeruleae* W. Koch 1026, порядку *Molinietalia caeruleae* W. Koch 1926, класу *Molinio-Arrhenatheretea* R. Tx. 1937. Ділянка розташована на схилі 5° північної експозиції на висоті 489 м над р. м. Знайдено шість особин *P. sceptrum-carolinum* у фазі плодоношення. Флористичний склад ценозу багатий і налічує 53 види. Загальне проективне покриття становило 98%, максимальна висота травостою — 160 см, середня — 70 см. Деревний ярус сформований поодинокими кущами *Salix pentandra* L. заввишки до 50 см і *S. triandra* L. — заввишки до 1 м. У складі ценозу з найбільшим покриттям траплялися *Molinia*

caerulea (L.) Moench — 50 % і *Cirsium rivulare* (Jacq.) All. — 10 %. Менше представлені (3—5 %) *Carex flava* L., *Centaurea jacea* L., *Epipactis palustris* (L.) Crantz, *Juncus inflexus* L., *Potentilla erecta* (L.) Rauschel, *Selinum carvifolia* (L.) L., *Succisa pratensis* Moench. Решта видів мали незначне покриття — 1—2 %.

Антропогенні чинники є основними серед загрозливих для існування популяцій *P. sceptrum-carolinum*. З-поміж них найвагоміші такі: окультурювання лук (випалювання трави, використання гербіцидів, добрив тощо), меліоративні роботи, що зумовлюють порушення балансу боліт і річок, раннє викошування, випасання худоби та рекреаційне навантаження. Стосовно ж виявленого оселища, то без активних заходів за кілька років воно може зникнути внаслідок заростання цієї перезволоженої луки чагарниками, оскільки угруповання союзу *Molinion caeruleae* (зокрема в Карпатах) формуються під впливом господарської діяльності: викошування трави на підстилку наприкінці літа або на початку осені. У Західній та Середній Європі такі угруповання зникають досить швидко внаслідок зміни форми господарювання [7]. Тож збереження популяції *P. sceptrum-carolinum* біля с. Чорні Ослави можливе лише за умови періодичного (раз на 1—2 роки) пізнього викошування луки.

Гербарні зразки *P. sceptrum-carolinum* передані до гербарію Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України (KW) та гербарію Державного природознавчого музею НАН України (LWS).

1. Андрієнко Т.Л., Кагало О.О. *Pedicularis sceptrum-carolinum* L. — шолудивник королівський // Червона книга України. Рослинний світ / За ред. Я.П. Дідуха. — К.: Глобалконсалтинг, 2009. — С. 533.

2. *Визначник рослин Українських Карпат* / Відп. ред. В.І. Чопик. — К.: Наук. думка, 1977. — С. 433.

3. Кузярін О.Т. Аналіз сучасного поширення *Pedicularis sceptrum-carolinum* L. (*Orobanchaceae*) на заході України // Природно-заповідний фонд України — минуле, сьогодні, майбутнє: мат.-ли міжнар. наук.-практ. конф., присв. 20-річчю природ. зап.-ка «Медобори» (смт Гримайлів, 26—28 травня 2010 р.). — Тернопіль: «Підручники і посібники», 2010. — С. 402—406.

4. Чорней І.І., Буджак В.В., Токарюк А.І. Сторінками Червоної книги України (Рослинний світ). Чернівецька обл. — Чернівці: ДрукАрт, 2010. — С. 342—344.

5. Čeřovský J., Feráková V., Holub J. et al. Červená kniha ohrožených a vzácných druhov rastlín a živočichov SR a ČR. — Vol. 5. Vyššie rastliny. — Bratislava: Príroda a.s., 1999. — 456 p.

6. <http://redbook.minpriroda.by/plantsinfo.html?id=90>.

7. Matuszkiewicz W. Przewodnik do oznaczania zbiorowisk roślinnych Polski. — Warszawa: PWN, 2007. — 537 s.

8. Polska Czerwona księga roślin. Paprotniki i rośliny kwiatowe. Wyd. 2 / R. Kaźmierczakowa, K. Zarzycki. — Kraków: Inst. botaniki im. Szafera PAN, Inst. Ochrony Przyrody PAN, 2001. — 664 s.

Рекомендує до друку
С.Л. Мосякін

Надійшла 31.05.2011 р.

Е.Н. Данылюк¹, Л.М. Борсукевич²

¹ Государственный природоведческий музей НАН Украины, г. Львов

² Ботанический сад Львовского национального университета имени Ивана Франко

НОВЫЙ ЛОКАЛИТЕТ *PEDICULARIS SCEPTRUM-CAROLINUM* L.
(*OROBANCHACEAE*) НА ТЕРРИТОРИИ УКРАИНЫ

Сообщается о новом локалитете вида *Pedicularis sceptrum-carolinum* L. в окрестностях с. Черные Ославы Надворнянского р-на Ивано-Франковской обл. Приведены хронологические данные по территории Украины, краткая ценотическая характеристика местонахождения обнаруженной популяции и факторы, угрожающие ее существованию.

К л ю ч е в ы е с л о в а: *Pedicularis sceptrum-carolinum*, Ивано-Франковская обл., новый локалитет.

К.М. Danylyuk¹, L.M. Borsukevych²

¹ State Natural History Museum, National Academy of Sciences of Ukraine, Lviv

² Botanical Garden of Ivan Franko National University of Lviv

A NEW LOCALITY OF *PEDICULARIS SCEPTRUM-CAROLINUM* L.
(*OROBANCHACEAE*) IN UKRAINE

A new locality of *Pedicularis sceptrum-carolinum* L. (*Orobanchaceae*) near Chorni Oslavy village (Ivano-Frankivsk Region, Nadvirna District) is reported. Chorological data on *P. sceptrum-carolinum* in Ukraine are presented. The coenotic characteristics of the locality and threats to the population's existence are described.

Key words: *Pedicularis sceptrum-carolinum*, Ivano-Frankivsk region, new locality.